

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Αριστεία & Καινοτομία στην Εκπαίδευση 2010-2011

Έντυπο Ανάπτυξης Περιεχομένου Καινοτόμου Δράσης

1 – Γράψτε μία περίληψη της καινοτόμου δράσης (μέχρι 1 σελίδα).

Σκέψεις, παρατηρήσεις, προτάσεις για μια ανανεωμένη Διδακτική της Ιστορίας

της Αμαλίας Κ. Ηλιάδη

Ηλιάδη Αμαλία Κ., φιλόλογος-ιστορικός (Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Βυζαντινής Ιστορίας απ' το Α.Π.Θ.)

Οργανική θέση: Μουσικό Γυμνάσιο-Λύκειο Τρικάλων-Υπεύθυνη Σχολικής βιβλιοθήκης
2^{ου} ΕΠΑΛ Τρικάλων.

Δ/ση κατοικίας: Μ. Πισάκου 21

Τ.Κ. 42100 Τρίκαλα Τηλ. & Fax: 2431071402

ailiadi@sch.gr

<http://users.sch.gr/ailiadi>

<http://blogs.sch.gr/ailiadi>

<http://www.matia.gr>

Η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας και τα θετικά στοιχεία της διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος που προκύπτουν για τους μαθητές/μαθήτριες Γυμνασίων και Λυκείων αποτελούν τους κεντρικούς άξονες της συγκεκριμένης καινοτόμου δράσης.

2 – Περιγράψτε το πώς προέκυψε η καινοτόμος δράση (μέχρι 2 σελίδες).

Η συγκεκριμένη καινοτόμος δράση προέκυψε από τον προβληματισμό μου για

- ✓ παραγωγή μιας νέας προσέγγισης στην εκπαιδευτική διαδικασία που στηρίζεται σε θεωρητική τεκμηρίωση
- ✓ εισαγωγή για πρώτη φορά στο σχολείο μιας καθιερωμένης πρακτικής ή παιδαγωγικής προσέγγισης
- ✓ αναμόρφωση/ανασχεδιασμό μιας καθιερωμένης διδακτικής προσέγγισης
- ✓ προώθηση της συμμετοχής των εκπαιδευόμενων
- ✓ συμβολή στην προσωπική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών,
- ✓ κίνητρα για την επίτευξη υψηλότερων προσδοκιών,
- ✓ επικέντρωση στις ανάγκες των μαθητών,
- ✓ καλύτερη κατανόηση/εμβάθυνση στο γνωστικό αντικείμενο/περιοχή,
- ✓ διευκόλυνση στη διαδικασία «μαθαίνω πώς να μαθαίνω».

3 – Περιγράψτε αναλυτικά την καινοτόμο δράση και τη διαδικασία εφαρμογής στο σχολικό πρόγραμμα ή στη σχολική κοινότητα (μέχρι 12 σελίδες).

Η αναγκαιότητα της διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας.

Τα χαρακτηριστικά του Ιστορικού μυθιστορήματος είναι τα εξής:

α. Το μυθιστόρημα έχει πολύ μεγαλύτερη έκταση από το διήγημα. Μας δίνει έτσι τη δυνατότητα καλύτερης προσέγγισης της κοινωνίας μιας εποχής. Παλαιότερα, γύρω στα μέσα του 17ου αιώνα, είχαν γραφτεί πολλές ιστορικές αλληγορίες και πολλά ιστορικά romances κυρίως από Γάλλους συγγραφείς. Η διάκριση ανάμεσα στο μυθιστόρημα (the novel) και το romance, που υπάρχει στην αγγλική γλώσσα, είναι άγνωστη στην Ελλάδα, όμως έχει μεγάλη σημασία στην ιστορία του μυθιστορήματος γενικά. Ο πιο επιτυχημένος προσδιορισμός των δύο όρων που έχω συναντήσει είναι ο προσδιορισμός του Wilbur Cross: «Το πεζογράφημα που ασχολείται ρεαλιστικά με την πραγματική ζωή ονομάζεται, στην κριτική και τη συζήτηση, κυρίως μυθιστόρημα. Το πεζογράφημα που ασχολείται με τη ζωή κατά έναν ψεύτικο ή φανταστικό τρόπο ή την παρουσιάζει μ' ένα σκηνικό παράδειγμα, απίθανων ή απίστευτων περιπετειών ή εξιδανικεύει τις αρετές και τα ελαττώματα της ανθρώπινης φύσης ονομάζεται romance».

Έπρεπε να προϋπάρξει η ιστορία ως επιστήμη, που θα έδινε το εξακριβωμένο περιεχόμενο, και το μυθιστόρημα ως έργο τέχνης, που θα έδινε την αρμόδια λογοτεχνική μορφή, για να μπορέσει το ιστορικό μυθιστόρημα να αναπτυχθεί ως ιδιαίτερο λογοτεχνικό είδος.

β. Περιγράφονται καλύτερα οι χαρακτήρες και τα κοινωνικά στοιχεία. Ωστόσο, το ενδιαφέρον για την ιστορία, ως θέμα μυθιστορήματος, ξαναζωντάνεψε στην Αγγλία γύρω στα τέλη του 18ου αιώνα. Οι συγγραφείς των μυθιστορημάτων του «τρόμου», που συγκρότησαν μια ολόκληρη σχολή στην Αγγλία εκείνης της εποχής, τοποθετούσαν συχνά τη δράση των έργων τους στα παλαιότερα χρόνια και ιδιαίτερα στο μεσαίωνα. Ωστόσο έδιναν περισσότερη σημασία στην πλοκή και την περιπέτεια και λιγότερη στα πρόσωπα, τα οποία, ενώ ζούσαν και κυκλοφορούσαν σε μια παρωχημένη εποχή, είχαν τα συναισθήματα, τις σκέψεις, τις αντιλήψεις και γενικά τη νοοτροπία ανθρώπων σύγχρονων με τον συγγραφέα.

γ. Ο μυθιστοριογράφος δεν είναι υποχρεωμένος να κάνει ιστορία και γι' αυτό το μυθιστόρημα είναι έμμεση ιστορική πηγή. Σ' αυτό παίζει ουσιαστικό ρόλο η μέθοδος της εργασίας, η εκλογή των θεμάτων και των προσώπων, η σοβαρή μεταχείριση των ιστορικών πραγμάτων και η πιστή αναπαράσταση του παρελθόντος. Εξάλλου, ένας βασικός σκοπός στους συγγραφείς ιστορικών μυθιστορημάτων είναι η ακρίβεια στην αναδημιουργία μιας παλαιότερης εποχής.

Έτσι παρατηρούμε πως ο Walter Scott πήρε από τον Walpole την ιδέα της αναπαράστασης του ιδιαίτερου χρώματος ενός άλλου τύπου κι ενός άλλου χρόνου, από την Edgeworth την ιδέα της χρησιμοποίησης Σκώτων ως κεντρικών προσώπων στα μυθιστορήματά του και από τον Strutt την ιδέα της πιστότητας στις έρευνες και τις διαπιστώσεις της ιστορίας. Ο Scott αξιοποίησε και τις τρεις αυτές οφειλές κατά τον δικό του προσωπικό και δημιουργικό τρόπο, ώστε σήμερα τίποτα από το έργο του να μη θυμίζει τον Walpole, την Edgeworth ή τον Strutt. Ο Σκώτος βάρδος διάβαζε άπληστα, είχε βαθιές ιστορικές και αρχαιολογικές γνώσεις, αγαπούσε και μελετούσε με πάθος το παρελθόν και είχε το δώρο να διηγείται με άνεση και να αναπλάθει με την επινοητική φαντασία του ό,τι του έκαναν γνωστό τα διαβάσματα και οι μελέτες του. Είναι φανερό πως η τέχνη και η επιστήμη ισορροπούσαν στην ιδιοσυγκρασία του.

δ. Η παιδική λογοτεχνία είναι πιο κοντά στη φύση του παιδιού. Το νέο στοιχείο που έφερε ο Scott στο μυθιστόρημα και δη στο ιστορικό μυθιστόρημα για παιδιά είναι η αίσθηση του παρελθόντος, η εντύπωση πως ζούμε, ενώ διαβάζουμε, σε παλαιότερα χρόνια- μια εντύπωση που δημιουργείται από τη συνολική ατμόσφαιρα του μύθου, από την αναπαράσταση του ειδικού περιβάλλοντος της περασμένης εποχής, από τις περιγραφές των τοπίων και των ηθών, και από την επιτυχημένη απόδοση του ιδιαίτερου χρώματος του τόπου και του χρόνου. Ωστόσο η παλαιότερη εποχή που ζωντανεύει στα ιστορικά μυθιστορήματα του Walter Scott δεν φαίνεται ούτε απίθανη ούτε παράξενη στον σύγχρονό μας αναγνώστη.

Για να προκαλέσει κανείς κάποιο ενδιαφέρον στους αναγνώστες του είναι απαραίτητο να μεταφράζει, κατά κάποιο τρόπο, το θέμα που διάλεξε στα ήθη και στη γλώσσα της εποχής όπου ζούμε. Η σύλληψη στα ιστορικά μυθιστορήματα του Scott είναι ρομαντική, η εκτέλεση ρεαλιστική. Η καλλιτεχνική του ώθηση, η έμπνευσή του και η ακαταμάχητη έλξη του παρελθόντος που την τροφοδοτεί είναι καθαρά ρομαντικά στοιχεία, ενώ η επεξεργασία των λεπτομερειών, η διαγραφή των προσώπων των λαϊκών τάξεων και η αναπαράσταση ενός άλλου τρόπου ζωής, όπως θα μπορούσε να υπάρξει πραγματικά, έχουν ρεαλιστική βάση.

Το μυθιστόρημα που έγραψε έχει σύνθετο χαρακτήρα: είναι μια ρομαντική αναδρομή στο παρελθόν και μια ρεαλιστική διαγραφή των ηθών του. Μια επιτυχημένη πρόσμιξη του ιστορικού με το φανταστικό και του πραγματικού με το πλασματικό.

Ο Strutt στο μυθιστόρημά του Quenn-hoo Hall εφάρμοσε μια άλλη αρχή. Και κάνοντας διάκριση ανάμεσα

στο αρχαίο και το σύγχρονο ξέχασε το εκτεταμένο ουδέτερο έδαφος, δηλαδή τη μεγάλη αναλογία των ηθών και των συναισθημάτων τα οποία είναι κοινά σε μας και τους προγόνους μας, αφού μας έχουν κληροδοτηθεί αμετάβλητα απ' αυτούς ή τα οποία, καθώς προέρχονται από την κοινή μας φύση, θα πρέπει να έχουν υπάρξει κατά τον ίδιο τρόπο και στις δύο καταστάσεις της κοινωνίας.

Τα θετικά στοιχεία της διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος είναι :

Αρχικά η Παραστατικότητα. Αυτή ως αρχή και υλοποίηση βρίσκεται πιο κοντά στο παιδί και τη φύση του. Το γλαφυρό ύφος έλκει την προσοχή του και το απορροφά βυθίζοντάς το στους μαγικούς του κόσμους . Η καλύτερη υπηρεσία του, θα έλεγα, δεν ήταν τόσο το ό,τι μας έδειξε το παρελθόν όπως ήταν όταν ήταν παρόν. Αλλά το ότι μας έδειξε το παρελθόν όπως είναι ακόμα πραγματικά παρόν».

1) Ο συγγραφέας-λογοτέχνης προσανατολίζεται προς την τέρψη των αναγνωστών του και την παρουσίαση των ιδεών του, ενώ ο συγγραφέας-ιστορικός προσπαθεί να ανασυνθέσει την πραγματικότητα. Τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να εντοπίσουν τη διαφορά ανάμεσα στην συγγραφή ιστορίας και ενός ιστορικού μυθιστορήματος.

2) Παρατηρείται επιμονή στους χαρακτήρες και την περιγραφή τους, στις θέσεις και τις αντιθέσεις τους, ίσως και σε κάποιο βαθμό βοηθά να γνωρίσουμε τις συμπεριφορές των ανθρώπων. Βέβαια, για τον Scott ένας άνθρωπος δεν είναι τόσο μια ανθρώπινη ύπαρξη, όσο ένας τύπος που έχει παραχθεί από ένα ειδικό περιβάλλον, είτε είναι αγρότης των συνόρων, είτε ηγούμενος του μεσαίωνα, είτε ιππότης, είτε οπαδός της ανεξάρτητης εκκλησίας της Σκωτίας, είτε Ελβετός λογχοφόρος, είτε ελισσαβετιανός πολιτικός. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως ο Scott σ' αυτό το σημείο υπερέβαλε, όπως συνηθίζουν να κάνουν όσοι εισάγουν ανακαινίσεις...

Ο μεγάλος αρχαιολόγος και μυθιστοριογράφος έδειξε στους ιστορικούς πως η ιστορία πρέπει να είναι ζωντανή, πολύχρωμη και ρομαντική, αν θέλει να είναι πραγματικός καθρέφτης του παρελθόντος. Ωστόσο, είναι γεγονός πως υπάρχουν διαφορετικοί και αντίθετοι ανάμεσά τους ορισμοί του ιστορικού μυθιστορήματος. Μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες: η πρώτη βασίζεται στην πιστότητα της αναπαράστασης της ζωής μιας εποχής, η δεύτερη στο ιστορικό ενδιαφέρον των προσώπων και της δράσης και η τρίτη στον παράγοντα της χρονικής απόστασης.

3) Ενισχύει την μετάβαση σε άλλες μορφές διδακτικής προσέγγισης. Μπορεί να δραματοποιηθούν οι διάλογοι, να γίνει μεγαλόφωνη ανάγνωση κάποιων κομματιών. Σύμφωνα με το Francis H. Stoddard: «Το ιστορικό μυθιστόρημα είναι εξεικόνιση ατομικής ζωής και ατομικής συγκίνησης σε περιστάσεις και χρόνια ιστορικού ενδιαφέροντος».

Ο ορισμός αυτός εισάγει την έννοια της ατομικής ζωής και της ατομικής συγκίνησης, που ωστόσο δεν είναι απαραίτητη, γιατί δεν χαρακτηρίζει μόνο το ιστορικό μυθιστόρημα, αλλά το μυθιστόρημα γενικά. Βασική προϋπόθεση του μυθιστορήματος είναι η δημιουργία προσώπων, δηλαδή ατομικής ζωής και συγκίνησης. Από την άλλη μεριά, ο ορισμός του Stoddard περιορίζει το λογοτεχνικό είδος του ιστορικού μυθιστορήματος , όμως δεν το απομονώνει, για να το προσδιορίσει ουσιαστικά και αποτελεσματικά. Όμως όλα αυτά τα μυθιστορήματα αναπτύσσουν θέματα, ζητήματα και γεγονότα βιωμένα από τον ίδιο το συγγραφέα τους, και δεν δημιουργούν την ατμόσφαιρα μιας άλλης εποχής, με διαφορετική αντίληψη για τη ζωή, γνώρισμα που είναι το βασικό στοιχείο του ιστορικού μυθιστορήματος.

Αυτή τη διαφορά, την απόσταση ή την προοπτική του χρόνου, ζητά η άποψη, που είναι η πιο σωστή, γιατί αποφεύγει τη σύγχυση του ιστορικού μυθιστορήματος με ανάλογα μυθιστορηματικά είδη.

4) Μπορεί να είναι μια πιο προωθημένη μορφή διδασκαλίας των μύθων. Το μυθιστόρημα πολλές φορές είναι μια πιο αναπτυγμένη μορφή ενός μύθου (μύθος = story). Η άποψη του Γερμανού μυθιστοριογράφου Friedrich Spielhagen: «Το ιστορικό μυθιστόρημα απεικονίζει μια εποχή, όπου το φως της ανάμνησης της ζωντανής γενιάς δεν πέφτει πια με όλη του τη δύναμη» είναι χαρακτηριστική. Ο Hugh Walpole από την άλλη μεριά επισημαίνει τη σημασία του παρελθόντος ως αποφασιστικού παράγοντα του μύθου. Η εκδοχή αυτή, εκτός από το ότι αποχωρίζει με σαφήνεια το ιστορικό μυθιστόρημα από τα άλλα συγγενικά του είδη, βρίσκεται πιο κοντά στην ουσία του, γιατί οι λέξεις «ιστορία» και «ιστορικό» υποδηλώνουν, βασικά, ενασχόληση με το παρελθόν.

5) Ενισχύει την διανοητική ικανότητα των μαθητών να διακρίνουν το φανταστικό από το πραγματικό. Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά, η ιστορία και το μυθιστόρημα, δεν είναι τόσο αντίθετα όσο φαίνονται εκ πρώτης όψεως. Ο ιστορικός κάνει συχνά χρήση της φαντασίας του για την ερμηνεία των προσώπων ή των γεγονότων που ερευνά και ο μυθιστοριογράφος αντλεί συχνά από τα πραγματικά περιστατικά της γύρω του ζωής. Το παρελθόν μπορεί κάλλιστα να αποδώσει στα χέρια ενός άξιου μυθιστοριογράφου, όπως και το παρόν. Το παν εξαρτάται από τις δημιουργικές του ικανότητες και από τις ιδιομορφίες ή τους περιορισμούς της συγγραφικής του ιδιοσυγκρασίας. «Το ιστορικό μυθιστόρημα», λέει ο Emile Faguet, «δεν είναι είδος πιο πλαστό από τα άλλα. Όλα τα λογοτεχνικά είδη είναι πλαστά, εκτός από την πολύ απλή και αστόλιστη ελεγεία». Κάθε λογοτεχνικό είδος είναι μια σύμβαση: υπακούει σε ορισμένους κανόνες, υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς. Τίποτα παραπάνω δεν συμβαίνει με το ιστορικό μυθιστόρημα.

Αυτή ακριβώς η δυνατότητα, δηλαδή η δικαίωση του ιστορικού μυθιστορήματος ως λογοτεχνικού είδους, βρίσκεται σε κάποια «ανεπάρκεια» της ιστορίας. Τα πιο ιδιωτικά, καθημερινά και οικεία πράγματα της

5

ζωής ξεφεύγουν ανάμεσα από τα δάχτυλα του ιστορικού. Η «ανθρώπινη πλευρά» δεν τον ενδιαφέρει. Αντίθετα ο συγγραφέας ιστορικών μυθιστορημάτων μας δίνει το ιδιωτικό, το οικείο, το ανθρώπινο: τη ζωή του παρελθόντος στις καθημερινές στιγμές της. Εδώ έχουμε ένα μάθημα ιστορίας. Ο Walter Scott μας περιγράφει, όπως θα το έκανε ένας ιστορικός, την κατάσταση μιας περασμένης εποχής, έχοντας γνώση των ενδιάμεσων γεγονότων που τον χωρίζουν από την εποχή αυτή. Εδώ ακούμε κάποιον να μιλά για το απώτερο παρελθόν και να κάνει τις αναγκαίες διαπιστώσεις και τις απαραίτητες γενικεύσεις, που θα ευκολύνουν την κατανόηση της ιστορίας από τον αναγνώστη. Αντίθετα στο διάλογο ανάμεσα στο γελωτοποιό Wamba και το χοιροβοσκό Gurth, έχουμε τον τρόπο κατά τον οποίο ασχολείται με το παρελθόν ένας μυθιστοριογράφος. Εδώ έχουμε το συγκεκριμένο, από όπου ξεκινά κάθε γνήσιο μυθιστόρημα. Εδώ ο μυθιστοριογράφος δεν μας αφήνει ν' ακούμε περιγραφές και κρίσεις για ένα μακρινό παρελθόν, αλλά μας κάνει να δούμε το παρελθόν αυτό με τα ίδια μας τα μάτια. Εδώ ο συγγραφέας δεν περιγράφει απλώς μια παλαιότερη εποχή, αλλά μας μεταφέρει σ' αυτή με τα εκφραστικά του μέσα. Εδώ το παρελθόν ζωντανεύει και μας μιλά για τη ζωή του. Μ' αυτό τον τρόπο το ιστορικό μυθιστόρημα δεν γίνεται, όπως η ιστορία, ένα τηλεσκόπιο που μας επιτρέπει να διακρίνουμε κάτι το πολύ μακρινό, αλλά μια γέφυρα που ενώνει το παρελθόν με το παρόν κι εκμηδενίζει έτσι το χρόνο.

6) Μεταφέρεται στα παιδιά το χρώμα μιας εποχής. Υπάρχει τεράστιο χάσμα ανάμεσα στον άνθρωπο που επεξεργάζεται μια περίοδο της ιστορίας για να διηγηθεί το θέμα του χωρίς αναχρονισμούς, και στον άνθρωπο που τα θέματά του προέρχονται από ένα πνεύμα βυθισμένο στο παρελθόν. Στη μια περίπτωση η ιστορία πρέπει να συγκεντρωθεί με κόπο γύρω από το θέμα, και είναι βάρος. Στην άλλη η ιστορία βρίσκεται ευθύς εξαρχής εκεί, και το θέμα αναπτύσσεται φυσικά από την ιστορία. Στο πραγματικό ιστορικό μυθιστόρημα ο συγγραφέας έχει μάθει να αισθάνεται άνετα στην εποχή με την οποία ασχολείται. Ένα τέτοιο μυθιστόρημα προβάλλει από τον κόσμο του παρελθόντος, οποίος βρίσκεται στο πνεύμα του συγγραφέα». Η πρώτη είναι η περίπτωση του Bulwer-Lytton. Η δεύτερη του Walter Scott. Ο άξιος συγγραφέας ιστορικών μυθιστορημάτων, με το ιστορικό θέμα του, διευρύνει το πεδίο της προσωπικής μας πείρας. Δεν προσθέτει απλώς κάτι στο απόθεμα της γνώσης μας. Ο τελικός σκοπός του είναι να συλλάβει την ιστορική πραγματικότητα και ατμόσφαιρα της καθημερινότητας στην ολότητά της.

7) Δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης στη γλώσσα της εποχής, πράγμα το οποίο αποτελεί ιστορική γνώση καθ' αυτό. Ο Georg Lukacs, στο The Historical Novel επαινεί πολύ τον Walter Scott γι' αυτή του την ικανότητα. Τονίζει την κοινωνική σημασία και τη ρεαλιστική βάση των ιστορικών μυθιστορημάτων του, τη λαϊκή ζωή που εξεικονίζουν, τη συνολική παρουσίαση της πραγματικότητας στις ανώτερες και τις κατώτερες τάξεις. Σημειώνει ακόμα πως ο Scott έχει την αίσθηση της ιστορικής αναγκαιότητας και πως δεν περιγράφει τίποτα που να βρίσκεται ψυχολογικά έξω από την ατμόσφαιρα της εποχής. Ο Scott, γράφει, «προσπαθεί να απεικονίσει την πάλη και τον ανταγωνισμό της ιστορίας με πρόσωπα τα οποία, στην ψυχολογία και τη μοίρα τους, αντιπροσωπεύουν πάντα κοινωνικά ρεύματα και ιστορικές δυνάμεις... Το μεγαλείο του βρίσκεται στην ικανότητά του να ενσαρκώνει ιστορικο-κοινωνικούς τύπους σε ζωντανές ανθρώπινες υπάρξεις». Αλλά το μέγεθος της συνεισφοράς του Walter Scott, όχι μόνο στη θεμελίωση του ιστορικού μυθιστορήματος, αλλά και στη δημιουργία μιας νέας αντίληψης για την ιστορία, το εκφράζει ωραιότατα ο Άγγλος ιστορικός George M. Trevelyan.

8) Δίνεται η πρακτική δυνατότητα συνδυασμού του ιστορικού μυθιστορήματος με την ιστορία ως εξής:
α. Η επίσκεψη σε χώρους, μουσεία κλπ. διεγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών για το ίδιο το μυθιστόρημα ενώ ενισχύει την αντίληψή τους για θέματα γενικότερης ιστορίας.
β. Αποτελεί μέσον μετάβασης από την τοπική στη γενική ιστορία, ή αντίστροφα, ανάλογα με το περιεχόμενό του.

Ποιά είναι η διδακτική του ιστορικού μυθιστορήματος

Οι τεχνικές και πρακτικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε στον τομέα αυτό είναι:

α. Το μυθιστόρημα είναι ογκώδες, πολυσέλιδο. Εξάλλου δεν μπορεί πάντα ο συγγραφέας του να εκφράσει το πάθος ούτε να καταστρώσει τεχνικά την πλοκή. Πολλές φορές τα πρόσωπά του πληθαίνουν αδικαιολόγητα, τα περιστατικά πολλαπλασιάζονται, η εξέλιξη του μύθου καθυστερεί, ενώ το υλικό ολοένα αυξάνει. Τα σχόλιά του δεν μαρτυρούν στοχαστικότητα και το ύφος του είναι πλαδαρό και πληθωρικό. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως πολλά μυθιστορήματα παρουσιάζουν αυτές τις αδυναμίες, που οφείλονται από τη μια μεριά στη βιασύνη με την οποία γράφτηκαν και από την άλλη στις αντιλήψεις που επικρατούσαν παλιά για το μυθιστόρημα. Γιατί το μυθιστόρημα, γενικά, ξεκίνησε ως κατώτερο λογοτεχνικό είδος, χωρίς αυστηρή σύνθεση ή αρχιτεκτονική, που μέσα στις σελίδες του χωρούσαν μεγάλα κομμάτια ζεστής, αυτούσιας και πληθωρικής ζωής. Πολύ αργότερα, με τους Gustave Flaubert και Henry James, Jane Austen το ευρωπαϊκό μυθιστόρημα πήρε μια σταθερά ανοδική πορεία ως ανώτερο λογοτεχνικό είδος.
β. Χρειάζεται συστηματικός προγραμματισμός (εξ αιτίας του μεγέθους).

Μπορούμε να το διδάξουμε συνοπτικά ή αναλυτικά κατά το πρότυπο της διδασκαλίας της τοπικής ιστορίας.

Ανάλογα με την μέθοδο που ακολουθούμε κατά την επεξεργασία του, ο δάσκαλος θα έχει ή δεν θα έχει σημαντικό ρόλο στην παρουσίαση. Βέβαια, όσο λιγότερος χρόνος αφιερώνεται στην παρουσίαση εκ μέρους των παιδιών, τόσο μεγαλώνει η παρεμβατικότητα του δασκάλου. Η κύρια

διδασκαλία μπορεί να είναι ο πρόλογος ή ο επίλογος ενός μαθήματος, και εξ αυτού του λόγου, πρέπει να διοργανωθεί έγκαιρα. Χρειάζεται αρχικά να γίνει μια μικρή ενημέρωση για το ποιος είναι ο συγγραφέας και για το τί πραγματεύεται το μυθιστόρημα που θα παρουσιαστεί.

Τα σημαντικότερα στάδια επεξεργασίας του υλικού είναι:

- 1) Χωρισμός των ομάδων με βάση την ομαδοσυνεργατική μέθοδο.
- 2) Ορισμός των βασικών Θεμάτων: Νόημα, Χαρακτήρες, Πολιτιστικά στοιχεία: Υλικός βίος - ιδέες, Τι προκαλεί εντύπωση κ.τ.λ.
- 3) Συνανακοίνωση, παρουσίαση προς τα έξω, γνωστοποίηση της δουλειάς μας και των παιδευτικών αποτελεσμάτων της στην τοπική και ευρύτερη κοινωνία.
- 4) Τα παιδιά επιλέγουν και διαβάζουν κομμάτια-αποσπάσματα από το εν λόγω μυθιστόρημα.

Σημειώσεις: La vie de Marianne, Pamela, Joseph Andrews, The Recess, or a Tale of other Times της Sophia Lee. Horace Walpole, Maria Edgeworth, Joseph Strutt : 1771, 1832, Leslie Stephen.

The Virginians του W.M. Thackeray: «Κάθε αφήγηση που παρουσιάζει πιστά μια μέρα και μια γενιά είναι αναγκαστικά ιστορική». Κατά την άποψη αυτή για να χαρακτηριστεί ένα μυθιστόρημα ιστορικό, δεν έχει σημασία αν η δράση του τοποθετείται στο παρόν ή το παρελθόν και αν ο συγγραφέας του έχει ζήσει ο ίδιος ή έχει μελετήσει από την ιστορία τα γεγονότα που αφηγείται. Επίσης δεν είναι απαραίτητο η δράση να αναφέρεται σε χρόνια ιδιαίτερου ιστορικού ενδιαφέροντος, σε πολέμους, επαναστάσεις ή κρίσιμες στιγμές της ιστορίας ενός τόπου. Η πιστότητα και η ακρίβεια στην απόδοση των ιδιωτικών ή των καθημερινών στιγμών της ζωής και μόνο, αρκεί για να χαρακτηριστεί ένα μυθιστόρημα ιστορικό κατά την εκδοχή αυτή. Η ακόλουθη άποψη πλησιάζει περισσότερο στην αλήθεια. Αυτή ορίζει ως ιστορικό το μυθιστόρημα που παρουσιάζει πραγματικά ιστορικά πρόσωπα και αναφέρεται σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα- άσχετο αν τοποθετείται στη σύγχρονη ή σε μια παρωχημένη εποχή.

Arnold Bennet, Shakespeare, Corneille, Racine: Οι Άγγλοι και οι δύο Γάλλοι τραγικοί δεν θέλησαν με τα ιστορικά έργα τους να αναδημιουργήσουν μια παλαιότερη εποχή και να αναπαραστήσουν το πνεύμα ή την ατμόσφαιρά της. Θέλησαν να εκφράσουν τα συναισθήματα και τα πάθη που παρακολουθούν αιώνια τον άνθρωπο. Αλλά εδώ ακριβώς βρίσκεται η διαφορά τους από το ιστορικό μυθιστόρημα, όπως το εννοούμε σήμερα. Σ' αυτό δεν ζητούμε απλώς ένα θέμα από το παρελθόν, μια αφορμή δηλαδή για την έκφραση του καθολικού και του ανθρωπίνου. Ζητούμε την αίσθηση του μακρινού και του απλησίαστου, το ιστορικό και το ρομαντικό ρίγος που μας προκαλούν τα παλιά χρόνια, την εντύπωση πως ζούμε, ενώ διαβάζουμε, σε μια εποχή ολότελα διαφορετική από τη δική μας. Όλα αυτά μεταβάλλουν το ιστορικό μυθιστόρημα σ' ένα ιδιαίτερο λογοτεχνικό είδος. Έτσι φθάνουμε στη διατύπωση ενός πληρέστερου ορισμού: ιστορικό είναι το μυθιστόρημα που έχει ως θέμα πρόσωπα και γεγονότα μιας περασμένης εποχής και δημιουργεί το ιδιαίτερο χρώμα του τόπου και του χρόνου. (H. Butterfield).

(Εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες στην αδερφή μου Βάσω Κ. Ηλιάδη, χωρίς την πολύτιμη βοήθεια της οποίας δεν θα ολοκληρωνόταν αυτή η εισήγηση).

Ενδεικτικά προτεινόμενα ιστορικά μυθιστορήματα:

Βασίλειος ο
Βουλγαροκτόνος / Κώστα
Δ. Κυριαζή

Συγγραφέας	Κυριαζής, Κώστας Δ., 1920-
Εκδότης	Εστία
Έκδοση:	10η έκδ.
Δημοσίευση:	Αθήνα : Εστία, [2001]
Φυσική Περιγραφή:	527 σ. : χάρτες ; 17 εκ.
Σειρές:	(Νεοελληνική λογοτεχνία ; 75)
ISBN:	960-05-0190-4 : 12,8
Σημειώσεις:	Περιλαμβάνει βιβλιογραφία
Περίληψη:	Τρεις σύγχρονοι του Βασίλειου του Β' του Μακεδόνος, η αγαπημένη του, ένας στρατηγός του κι ένας Βούλγαρος εξιστορούν τις πράξεις του τρομοκράτη των βουλγάρων
Θέματα:	Ιστορικό μυθιστόρημα

Νεοελληνική λογοτεχνία

Θεοφανώ : η εστεμμένη
φόνισσα / Κώστα Δ.
Κυριαζή

Συγγραφέας	Κυριαζής, Κώστας Δ., 1920-
Εκδότης	Εστία
Έκδοση:	10η έκδ.
Δημοσίευση:	Αθήνα : Εστία, [2003]
Φυσική Περιγραφή:	547 σ. ; 17 εκ.
Σειρές:	(Νεοελληνική λογοτεχνία ; 69)
ISBN:	960-05-0246-3 : 12,8
Περίληψη:	[περίληψη από εκδότη] Ραδιουργίες, αυτοθυσία και εγλήματα στην αυλή του Βυζαντίου με πρωταγωνίστρια την Αυτοκράτειρα Θεοφανώ, την εστεμμένη φόνισσα
Θέματα:	Βυζαντινές αυτοκράτειρες Ιστορικό μυθιστόρημα Νεοελληνική λογοτεχνία

Πήραν την πόλη, πήραν την-
/ Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου

Συγγραφέας	Λαμπαδαρίδου-Πόθου, Μαρία, 1933-
Εκδότης	Κέδρος
Έκδοση:	12η έκδ.
Δημοσίευση:	Αθήνα : Κέδρος, [2002]
Φυσική Περιγραφή:	602 σ. : χάρτες ; 24 εκ.
ISBN:	960-04-1230-8 : 20
Περίληψη:	[περίληψη από εκδότη] Οι πενήντα επτά οδυνηρές μέρες της πολιορκίας έως την Άλωση. Η συγκλονιστική πορεία της παρακμής του Βυζαντίου.
Θέματα:	Ιστορικό μυθιστόρημα Νεοελληνική λογοτεχνία

Άνεμοι πολέμου : ένα
μυθιστόρημα για τον Αλκιβιάδη
και τον Πελοποννησιακό
Πόλεμο / Στίβεν Πρέσσιφιλντ ;
μετάφραση Βασιλική Κοκκίνου

Συγγραφέας	Pressfield, Steven
Μεταφραστής	Κοκκίνου, Βασιλική

Εκδότης	Πατάκης
Έκδοση:	8η έκδ.
Δημοσίευση:	Αθήνα : Πατάκης, 2003
Φυσική Περιγραφή:	587 σ. ; 21 εκ.
Σειρές:	(Σύγχρονη Ξένη λογοτεχνία)
ISBN:	960-16-0599-1 : 15
Περίληψη:	[περίληψη από εκδότη] Ένας άντρας, δύο στρατοί. Η μοίρα του αρχαίου κόσμου στη ζυγαριά. Αν η Ιστορία είναι η βιογραφία ξεχωριστών ανθρώπων, η ζωή του Αλκιβιάδη (451 - 404 π.Χ.) είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο στο χρονικό του δυτικού κόσμου. Από την οικογένεια του Περικλή, προστατευόμενος του Σωκράτη, ο Αλκιβιάδης είχε αναγνωριστεί ως η λαμπρότερη και πιο χαρισματική προσωπικότητα της εποχής του. Κι όπως η υπερηφάνεια του Αχιλλέα επηρέασε την εξέλιξη του Τρωικού Πολέμου, έτσι η θέληση και η φιλοδοξία του Αλκιβιάδη σημάδεψαν τον Πελοποννησιακό Πόλεμο - την εικοσιεπτάχρονη εμφύλια διαμάχη μεταξύ της Αθηναϊκής Ηγεμονίας και της Πελοποννησιακής Συμμαχίας. Το πεπρωμένο της Αθήνας και του χαϊδεμένου παιδιού της ήταν αλληλένδετα. Άντρας και πόλη χαρακτηρίζονταν από την ίδια τόλμη και φιλοδοξία και την ίδια στιγμή ήταν εξίσου ευάλωτοι. Όταν συμμαχούσαν, πετούσαν από τη μία νίκη στην άλλη. Όταν ήταν αντίπαλοι, εκείνος οδηγούσε τους εχθρούς της στη δόξα. Στους "Ανέμους πολέμου", η εξομολόγηση ενός οπλίτη που υπηρέτησε κάτω από τις διαταγές του Αλκιβιάδη στον αθηναϊκό στόλο -καταδικασμένου τώρα σε θάνατο για το φόνο εκείνου του άντρα που αγαπήθηκε και μισήθηκε τόσο πολύ- ζωντανεύει με μοναδικό τρόπο μια από τις σημαντικότερες διαμάχες της Ιστορίας. "Ο Πολεμίδης, ο αιματοβαμμένος οπλίτης αλλά και οξυδερκής παρατηρητής της περίπλοκης και επικίνδυνης πολιτικής σκηνής της εποχής του, είναι ο ιδανικός αφηγητής μιας ιστορίας που έχει μείνει στην Ιστορία... Για άλλη μια φορά ο Πρέσσιφιλντ ζωντανεύει με αριστοτεχνικό τρόπο μια δραματική στιγμή της αρχαίας Ελλάδας..." Publishers Weekly
Θέματα:	Αμερικάνικη λογοτεχνία Ιστορικό μυθιστόρημα

Ρήγας Βελεστινλής / Τάκης Λάππας ;
εικονογράφηση, εξώφυλλο Στάθης Φλώρος
; [επιμέλεια, διορθώσεις Βασίλης
Τζούβαλης]

Συγγραφέας	Λάππας, Τάκης Ηρ., 1904-1995
Επιμελητής Έκδοσης	Τζούβαλης, Βασίλης
Εικονογράφος	Φλώρος, Στάθης
Εκδότης	Πατάκης
Δημοσίευση:	Αθήνα : Πατάκης, 1998
Φυσική Περιγραφή:	142 σ. : εικ. ; 21 εκ.

Σειρές:	(Ιστορικά μυθιστορήματα του Τάκη Λάππα ; 1)
ISBN:	960-600-480-5 : 3,96
Περίληψη:	[περίληψη από εκδότη] Η ιστορία των ηρώων της Ελληνικής Επανάστασης δοσμένη μυθιστορηματικά από την πένα του Τάκη Λάππα.
Θέματα:	Ρήγας Φεραίος, 1757-1798 Αγωνιστές του 1821 Ιστορικό μυθιστόρημα Παιδική λογοτεχνία, Ελληνική
<p>{Το }θαύμα της Βαβυλώνας : ιστορικό μυθιστόρημα / Oleg Tsybenko ; μετάφραση Όλεγ Τσυμπένκο</p>	
Συγγραφέας	Tsybenko, Oleg, 1957-
Μεταφραστής	Tsybenko, Oleg, 1957-
Εκδότης	Εκάτη
Δημοσίευση:	Αθήνα : Εκάτη, 2001
Φυσική Περιγραφή:	124 σ. ; 22 εκ.
Σειρές:	(Τα επτά θαύματα του Αρχαίου κόσμου)
ISBN:	960-7437-90-X : 8,42
Περίληψη:	[περίληψη από εκδότη] Μια σειρά από ιστορικά μυθιστορήματα με θέμα τα 7 θαύματα του αρχαίου κόσμου.
Θέματα:	Ρωσική λογοτεχνία

4 – Περιγράψτε τρόπους δυνατής διεύρυνσης της εφαρμογής και σε άλλους τομείς/αντικείμενα της σχολικής μονάδας (μέχρι 2 σελίδες).

Δίνεται η πρακτική δυνατότητα συνδυασμού του ιστορικού μυθιστορήματος με την ιστορία ως εξής:
α. Η επίσκεψη σε χώρους, μουσεία κλπ. διεγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών για το ίδιο το μυθιστόρημα ενώ ενισχύει την αντίληψή τους για θέματα γενικότερης ιστορίας.
β. Αποτελεί μέσον μετάβασης από την τοπική στη γενική ιστορία, ή αντίστροφα, ανάλογα με το περιεχόμενό του.

Επίσης η ανάγνωση και μελέτη ιστορικών μυθιστορημάτων μπορεί κάλλιστα να συνδυαστεί με την κριτική-δημιουργική θέαση ταινιών εποχής (ενδεικτικά αναφέρω την ακόλουθη ενημερωτική ιστοσελίδα: http://movies.vres.gr/popular.php?cat_id=6), πράγμα πολύ σημαντικό για την προώθηση του πολιτισμού της εικόνας και του κινηματογράφου στην εκπαιδευτική διαδικασία ως πρωτογενούς και δευτερογενούς ιστορικής πηγής. Είναι αυτονόητη δε η ελκυστικότητα ενός τέτοιου πειραματικού εγχειρήματος, μιας τέτοιας απόπειρας κριτικής ανασύνθεσης ανάμεσα στο λόγο και την εικόνα.

Ταινίες εποχής είναι οι ταινίες που περιγράφουν και αναφέρονται σε συγκεκριμένη παρελθούσα εποχή. Σκοπός τους δεν είναι η περιγραφή ιστορικών γεγονότων με ακρίβεια αλλά μέσα από το κυρίως θέμα αναπαρίστανται τα ήθη και οι καταστάσεις της συγκεκριμένης εποχής. Κάποιες φορές υπαρκτά (κατά την περιγραφόμενη εποχή) πρόσωπα διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στην ταινία.
Παραδείγματα: Gangs of New York, The Age Of Innocence, The Last Of the Mohicans, Sense and Sensibility, Howard's End, Tess.

Ιστορικές ταινίες είναι όσες αναφέρονται σε συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός ή ιστορικά γεγονότα και προσπαθούν να τα περιγράψουν ή να τα αναπλάσουν για τον θεατή.
Παραδείγματα: Land And Freedom, Braveheart, Elizabeth, Troy, Munich.

Υπό τις παραπάνω έννοιες, μια ιστορική ταινία είναι πάντα ταινία εποχής. Μια ταινία εποχής όμως δεν είναι πάντα ιστορική ταινία.

Οι ταινίες εποχής δηλαδή είναι ένα σύνολο που περιλαμβάνει το υποσύνολο των ιστορικών ταινιών.

5 – Γράψτε τις προϋποθέσεις που θεωρούνται απαραίτητες για την καλύτερη ανάπτυξή της στο σχολείο (μέχρι 2 σελίδες).

Η σημερινή κατάσταση στη διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος έχει ως εξής:

- Απουσιάζει η συστηματική αναφορά του στα βιβλία της ιστορίας.
- Δεν έχει συσχετιστεί η νεοελληνική παράδοση (λαογραφία, παραμύθια κ.τ.λ) με τους αρχαίους ελληνικούς μύθους.
- Δεν διδάσκονται οι αρχαίοι μύθοι, διακόπτοντας έτσι την αίσθηση συνέχειας του μαθητή με τις ρίζες μας.
- Δεν υπάρχουν σχολικά εγχειρίδια με μεθοδολογικές υποδείξεις για τη μελέτη και την επεξεργασία ολόκληρου μυθιστορήματος και εν γένει ολόκληρου λογοτεχνικού έργου.
- Το ιστορικό μυθιστόρημα αντιμετωπίζεται μέχρι στιγμής ως λογοτεχνικό είδος και όχι ως ιστορική πηγή, βοηθητική στη διδασκαλία της ιστορίας.

Τα παραπάνω αρνητικά σημεία που βιώνονται από το διδάσκοντα ως ελλείψεις-ανεπάρκειες του υπάρχοντος πλαισίου στο μάθημα της ιστορίας, θα πρέπει σταδιακά να αρθούν προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την καλύτερη ανάπτυξη στο σχολείο της καινοτόμου αυτής δράσεως.

6 – Γράψτε γενικότερα συμπεράσματα που εξήχθησαν (μέχρι 3 σελίδες).

Παραπομπή στο ακόλουθο άρθρο της Ελένης Σαραντίτη στην Ελευθεροτυπία:

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=156948>

«Οι περισσότεροι διδάσκαλοι απαγορεύουν εις τους μαθητάς των να διαβάζουν μυθιστορήματα και άλλα τοιαύτα βέβηλα έργα...».

Από άρθρο έλληνα παιδαγωγού του 1900....

8 – Γράψτε βασικές βιβλιογραφικές αναφορές (μέχρι 1 σελίδα).

Ενδεικτική

Βιβλιογραφία

- 1) Απόστολου Σαχίνη, «Το Ιστορικό Μυθιστόρημα», Τρίτη έκδοση, Μελέτη, 15, εκδόσεις Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1981.
- 2) Λεοντσίνη Γ., Διδακτική της Ιστορίας. Γενική –τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση, Αθήνα 1996.
- 3) A Guide to the best Historical Novels and Tales, 1911, by Jonathan Nield
- 4) A Guide to Historical Fiction, 1914, by Ernest A. Baker.
- 5) H. Butterfield, The Historical Novel, 1924.
- 6) George Saintsbury, The Historical Novel στα Collected Essays and Papers 3, 1924, σ. 1-61.
- 7) The Evolution of the English Novel, 1900, σ. 84-119.
- 8) Λεοντσίνη Γ., Ιστορία-περιβάλλον και η διδακτική τους, Αθήνα 1999.
- 9) Λεοντσίνη Γ., & Μ. Ρεπούση, Η Τοπική Ιστορία ως Πεδίο Σπουδής στο Πλαίσιο της Σχολικής Παιδείας, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001.
- 10) Μασσιάλας, Β., Το σχολείο εργαστήριο ζωής: εισαγωγή στη μεθοδολογία της διδασκαλίας των κοινωνικών σπουδών, Γρηγόρης, Αθήνα 1984.